

Artur Jazdon

"Poznań jako ośrodek wydawniczy w dwudziestoleciu 1919-1939", Piotr Nowak, Poznań 1997 : [recenzja]

Biblioteka 2 (11), 164-166

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

z bardzo potrzebnym, adnotowanym wykazem czasopism kobiecych wydawanych w Polsce w latach 1945 - 1995 na czele.

Aldona Chachlikowska

Nowak Piotr, Poznań jako ośrodek wydawniczy w dwudziestoleciu 1919-1939. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 1997

Stosunkowo ubogie piśmiennictwo dotyczące historii ruchu wydawniczego w Poznaniu i Wielkopolsce wzbogaciło się w roku ubiegłym o wartościowe opracowanie autorstwa Piotra Nowaka. Autor, omawiając rozmiary i charakter produkcji wydawnictw poznańskich w zamkniętym okresie dwudziestolecia międzywojennego, założył iż analiza zjawiska powinna umożliwić dokonanie pełniejszej oceny udziału stolicy Wielkopolski w tworzeniu materialnych podstaw życia kulturalnego i umysłowego II Rzeczypospolitej.

Dla uzasadnienia tezy autor przyjął kilka założeń wyjściowych, o których warto wspomnieć. Wybór wyłącznie Poznania jako stolicy regionu w miejsce próby zbadania zjawiska dla całej Wielkopolski, jest w pełni uzasadniony z uwagi na jego dominującą pozycję w stosunku do pozostałych ośrodków wydawniczych regionu. Przyjęte ramy czasowe także nie wzbudzają sprzeciwu. Przesunięcie początkowej cezurę na rok 1919 uzasadnione zostało panującymi w Wielkopolsce warunkami politycznymi determinującymi każdą inną działalność. Faktycznie, biorąc za punkt wyjścia tak zaistnienie warunków poligraficzno-księgarskich jak i statystykę produkcji, wyraźnie obserwujemy bibliologiczną cezurę roku 1919. Autor skoncentrował się na analizie produkcji książkowej, nie zajmując się praktycznie prasą. Rozwój wydawnictw prasowych, który nastąpił w tym okresie, zasługuje na samodzielne opracowanie. Jest to tym bardziej uzasadnione, że jak słusznie zauważa autor, dotychczasowy dorobek historiografii kultury w zakresie ruchu wydawniczego jest znikomy. Wymagało to skoncentrowania się na problemach produkcji książki. W tym wypadku autor mógł skorzystać ze stosunkowo skromnej bazy źródłowej, która w pełni wykorzystał. Oocnić tak należy zarówno wykorzystanie źródeł publikowanych jak i niepublikowanych. Zwraca m.in. uwagę fakt przeprowadzenia wywiadów z ówczesnymi pracownikami książki, co wzbogaca skromną podstawę źródłową.

Przy konstrukcji pracy najważniejszym problemem stało się przejrzyste zaprezentowanie ówczesnego dorobku wydawniczego. Tu autor przyjął chyba najlepsze z możliwych rozwiązań, gdyż dzieląc całe piśmiennictwo na kilka podstawowych typów, każdemu z nich poświęcił oddzielny rozdział. Ta zasadnicza część pracy została poprzedzona dwoma rozdziałami wstępnymi.

Pierwszy z nich zatytułowany *Warunki rozwoju ruchu wydawniczego*, omawia pokrótce stosunki społeczne, kulturalne i gospodarcze panujące w Poznaniu w badanym okresie. W pierwszym podrozdziale wskazuje autor wśród nich szczególnie na te, dzięki którym nastąpił ogólnie niebywały wzrost zapotrzebowania na książkę oraz na te, dzięki którym powstały warunki na rozwój produkcji wydawniczej w dziedzinach przez lata dla wydawców zamkniętych. W drugim podrozdziale omówione zostały rozmiary produkcji wydawniczej. Skoncentrował się tu autor głównie na pokazaniu dorobku ilościowego Poznania na tle innych ośrodków wydawniczych Polski. W pewnym sensie ta część jest najstarsza w całej

pracy. Analiza porównawcza nie jest pełna, a dane dla Poznania są powtórzone w dalszych rozdziałach. W tym miejscu zostały zebrane, ale też nie w sposób do końca zadawalający. Ta koncepcja nie jest szczególnie udana. Lepiej chyba byłoby podrozdział ten wyłączyć jako oddzielny, lub też statystyczne podsumowanie dla Poznania umieścić nawet w zakończeniu pracy. Ostatni podrozdział omawia skrótkowo prawne podstawy działalności wydawniczej i księgarskiej.

Rozdział drugi zatytułowany *Wydawcy. Drukarnie. Handel księgarski*, daje interesującą i bardzo bogatą faktograficznie przegląd ówczesnych firm związanych z produkcją i handlem książkami. Szczególnie wartościowy - przy braku do tej pory jakichkolwiek prawie badań - jest wkład autora w określenie potencjału poligraficznego. Znajdujemy w tej części nie tylko obraz jego rozwoju w poszczególnych latach ale wiele interesujących danych na temat wyposażenia zakładów, zatrudnienia itp. Podobnie jako interesujący należy określić szkic przedstawiający rozwój księgarstwa zawierający np. ciekawe spostrzeżenia dotyczące ich rozmieszczenia przestrzennego, liczebności potencjalnych klientów itp.

Rozdziały od III do VII poświęcone są kolejno omówieniu literatury: pięknej, naukowej, społeczno-politycznej, religijno-moralnej oraz ostatni podręcznikowej, technicznej i zawodowej. W każdym z nich autor starał się wskazać warunki ekonomiczne, społeczne i kulturalne wpływające na kierunki działalności wydawców, scharakteryzować ogólnie produkcję w danym zakresie, szczegółowo obrazując ją naszkicowaniem dorobku najważniejszych wydawców tej literatury. Założeniem autora było unikanie omawiania w każdej z wydzielonych grup piśmiennictwa wszystkich publikujących je wydawców na rzecz skoncentrowania się na omówieniu dorobku tych, którzy dominowali wyraźnie w jej produkcji. Dzięki temu uzyskując prawidłowy obraz całości uzyskujemy równocześnie uszczegółowienie wielu kwestii nie gubiąc się zarazem w ich nadmiarze. Omówienia dorobku poszczególnych wydawców są szczegółowe, uzupełniane wieloma tabelami, danymi statystycznymi dotyczącymi nakładów, cen, wznowień. Interesujące są próby prześledzenia krystalizowania się programów wydawniczych, wskazania głównych ich twórców w poszczególnych instytucjach. W każdym z rozdziałów odnajdujemy wiele nazwisk twórców danej literatury wraz z przytoczeniem wszystkich lub najważniejszych tytułów jakie w danym wydawnictwie opublikowali. Wskazane są długofalowe inicjatywy wydawnicze (np. serie wydawnicze) jak i przytoczone najważniejsze nagrody i wyróżnienia jakie wydawcy za swe publikacje otrzymali w kraju i poza jego granicami. Za interesujące i wartościowe uznać należy też osadzanie tego obrazu działalności wydawniczej na szerszym tle społeczno-kulturalnym ówczesnego Poznania, działających tu instytucji czy stowarzyszeń.

Oczywiście przy takiej konstrukcji pracy autor musiał decydować się na pewne przyporządkowanie do danej grupy określonych wydawców. Nie wzbudza to naszych wątpliwości gdy mamy do czynienia z wydawcami wyspecjalizowanymi w publikowaniu prac z zakresu wąskiej problematyki. W przeciwnym wypadku przyporządkowanie określonej oficyny do jednej tylko grupy może budzić wątpliwości. Sztandarowym przykładem jest tu omówienie dorobku Księgarni Świętego Wojciecha w rozdziale poświęconym literaturze religijno-moralnej. Jest to jak najbardziej właściwe przyporządkowanie, lecz nie oddaje w całości dorobku i złożoności oferty tej oficyny.

Osobiscie żałuję również, że autor dość skromnie w każdym z rozdziałów przedstawia swoje wnioski ogólne poprzedzające szczegółowe prezentacje. Jeżeli na przykład omó-

wienie literatury pięknej ilustruje przegląd sześciu oficyn a literatury religijno-moralnej trzech, warto było w tych uwagach wstępnych zawrzeć szerszy komentarz i być może zbiorczy materiał statystyczny, pozwalający również czytelnikowi na samodzielne wyciąganie wniosków.

Publikację uzupełnia stosunkowo bogaty materiał ilustracyjny, indeks oraz dwa aneksy. Pierwszy zawiera spis księgarń, antykwariatów, wypożyczalni książek oraz punktów sprzedaży prasy, drugi spis zakładów poligraficznych. Mimo, iż autor zastrzega się, że są to spisy niekompletne należy je ocenić bardzo wysoko. Stanowią pierwsze tego typu próby ujęcia wszystkich firm, a co ważniejsze przynoszą wiele informacji szczegółowych. Obok nazwy przedsiębiorstwa, autor zawarł tu wiadomości dotyczące charakteru własności, okresu istnienia, charakteru działalności, lokalizacji, ewentualnych zmian i przekształceń a w przypadku pierwszych jeszcze przynależności lub nie ich właścicieli do Związku Księgarzy Polskich oraz przyznanej kategorii.

Podsumowując należy raz jeszcze stwierdzić, iż otrzymaliśmy pełen, dobrze udokumentowany obraz Poznania jako ośrodka wydawniczego w okresie międzywojennym, przedstawiony w interesujący sposób co nie jest łatwe przy prezentowaniu wielu wiadomości „produkcyjnych” i danych statystycznych. Sądzę, że zgodnie z założeniami autora, dzięki lekturze jego pracy, nasza ocena udziału Poznania w tworzeniu materialnych podstaw życia kulturalnego i umysłowego w II Rzeczypospolitej staje się pełniejsza.

Artur Jazdon

Projekt poprawy polskiego systemu bibliotek szkół wyższych poprzez rozwój strategii doradztwa. Materiały z konferencji Kielce-Ameliówka 17-19 marca 1997. Kielce 1997

W ramach funduszu Know-How Rządu Brytyjskiego w porozumieniu z MEN powstaje tytułowy *Projekt poprawy...* Ma on obejmować następujące cele:

- utworzenie narodowego Centrum Rozwojowego Bibliotek Szkół Wyższych,
- rozwój doradztwa, standardów i wydajności w głównych obszarach zarządzania i strukturach służby bibliotecznej,
- poparcie strategicznych planów rozwoju, doradztwa, standaryzacji bibliotek i służb informacyjnych pięciu wybranych placówek szkolnictwa wyższego,
- wdrożenie planów rozwoju bibliotek uczelnianych,
- promocja wzorów dobrej praktyki i współpracy.

Konferencja była trzecim etapem realizacji tego projektu. Materiały konferencyjne zawierają teksty 8 referatów. Tematyka wystąpień jest bardzo zróżnicowana - od zarządzania biblioteką i jej ziołami, poprzez kształcenie i szkolenie kadr, problemy działalności informacyjnej, komputeryzację i jej implikację na budownictwo biblioteczne, po problemy finansowania bibliotek akademickich.

Zmiany zachodzące w społeczeństwie, powstawanie nowych technologii i metod organizacji pracy stawiają biblioteki przed koniecznością reorganizacji i poprawy sprawności działania. Radosław Cybulski w swoim wystąpieniu „Marketing jako sposób zarządzania biblioteką” po raz kolejny zachęca do stosowania strategii marketingowej jako metody skutecznego osiągnięcia celu.